

Christelijk onderwijs: Zoeken naar de ziel

Dr. Ewald Mackay

Inleiding

In mijn boekenkast heb ik een boek staan dat gaat over het leven van de schoolmeester en kinderboekenschrijver W.G. van de Hulst. Dat boek heet *Zoeken naar de ziel*¹. Naar mijn overtuiging is in deze titel het diepste ideaal van Van de Hulst uitgedrukt. Hij zocht als begenadigd verteller achter de lessenaar in de klas én in zijn schrijfstoel thuis naar de ziel van het kind en het wezen der dingen. Niet alleen in zijn vele kinderboeken en zijn kinderbijbel maar ook in zijn pedagogische werken, zoals *Het Vertellen*, *Stille dingen* en *Om het kind*, ging het hem hierom. Uiteraard ging het hem hierbij om de gehele mens naar ziel, geest en lichaam maar de kern van de mens is daarbij zijn ziel. Naar mijn overtuiging moet dit ideaal van Van de Hulst ook het ideaal van elke christelijke onderwijzer of leraar zijn. Onderwijs is zoeken naar de ziel. In dit artikel wil ik dit onderwijsideaal woorden geven op een viertal vlakken.

1. De school als gemeenschap

Een school is geen leerfabriek: een school is een gemeenschap rond een ideaal. Vele christelijke scholen zijn uit de schoolstrijd in de late negentiende en vroege twintigste eeuw voortgekomen. Ouders en onderwijzers hadden letterlijk alles over voor hun ideaal van christelijk onderwijs. In de archieven van de School met den Bijbel van Nieuw-Lekkerland kwam ik een jaarrekening tegen van deze school, waaruit bleek dat de wedde van de bovenmeester gedurende de eerste jaren de somma van nul gulden bedroeg. Het christelijk onderwijs was deze prijs waard! Gelukkig hebben vele scholen nog iets van dit oude ideaal vastgehouden.

Helaas zijn er ook veel scholen waar van dit ideaal heel weinig meer bewaard is. Vaak weten leerlingen zelf niet eens dat ze op een *christelijke* school zitten. Het woord 'christelijk' is dan een naam op de gevel geworden. Het gevolg hiervan was dat er reformatorische, vrijgemaakte en evangelische scholen ontstonden. Dit had wel mede als gevolg dat het gewone christelijk onderwijs nog sneller seculariseerde dan het al deed. Hierdoor werd de kritiek van de linkse en liberale partijen op artikel 23 van de Grondwet alleen maar gevoed. Waarom zou je christelijk onderwijs laten voortbestaan als het niet christelijk is?

Een christelijke school zal alleen bestaansrecht hebben als ze ook werkelijk christelijk is. Daarom moeten de directeur en de onderwijzers of leraren werkelijk innerlijk overtuigd zijn van het christelijk geloof. Voor leerlingen kan dit anders liggen: vele christelijke scholen hadden en hebben alle kinderen uit het dorp op school zitten en dat is prima zolang Christus en het Woord het fundament van de school zijn.

---

¹ Daan van der Kaaden, *Zoeken naar de ziel. Leven en werk van W.G. van de Hulst*, Nijkerk, 1994.

De christelijke school staat vandaag voor een zware opgave. Zij moet van binnenuit haar eigen identiteit voeden en uitdragen. Tegelijk moet zij zich verhouden tot de overheid en de onderwijsinspectie. Voortdurend komen er nieuwe eisen en regels op de scholen af: denk aan de verplicht cito-toets, de zeer uitvoerige leerlingvolgsystemen en het opbrengstgerichte leren. Deze nieuwe eisen staan niet op zichzelf maar zijn deel van een tijdgeest van ziellose kenniseconomie. Hoe ga je daarmee om als christelijke school?

Ik ben van mening dat we ons zo in bochten wringen om hieraan tegemoet te komen, dat we ons moeten gaan afvragen of we dit wel echt willen? Misschien moet er maar eens een nieuwe schoolstrijd komen om werkelijke vrijheid van onderwijs. Misschien zijn we ook wel veel te bescheiden en kan er veel meer dan we zelf vaak denken! Of moeten we het voorbeeld van de Vrije Scholen volgen, met hun gedeeltelijke eigen financiering en veel grotere innerlijke vrijheid? Hoe dan ook, het bestuur en de directie moeten de basis leggen voor een werkelijk christelijke school. Pas dan kan de leraar vanuit christelijk licht zijn klas inwijden in de werkelijkheid².

2. De leraar

Dat wat er in een klas gebeurt is een mysterie. Leraar, leerling en werkelijkheid (ik heb een hekel aan het droge woord 'lesstof'!) vormen tezamen de alchemie van het klassegebeuren. In het klaslokaal gebeurt Het. En 'het' is dan een bijna onontwarbaar geheel van een leraar die lesgeeft met heel zijn hebben en houden, een groep leerlingen die een geheel vormen van individuele levensgeschiedenissen en de werkelijkheid waarover lesgegeven wordt.

Binnen dat geheel is de leraar zeer belangrijk. Zonder hem gebeurt er niets. Hij geeft aan de kinderen les over de werkelijkheid. Hij staat daar niet blanco maar zijn hele levensgeschiedenis weerspiegelt zich in hem. Voor de klas is hij in wezen naakt. Toneelspelen is in het onderwijs onmogelijk. Dat geldt heel ons wezen, ook naar zijn religieuze aspect. De kinderen voelen het of het echt is wat je zegt over God. Ze vatten feilloos of je ook leeft naar wat je zegt. Als je het hebt over Gods liefde maar je hebt zelf de liefde niet dan zijn je woorden weinig waard. Daarom is het onderwijs een zeer confronterende spiegel voor de leraar. Hij kan zich niet verschuilen maar moet altijd in de spiegel kijken: wie ben ik voor God en de kinderen?

Maar als hij leven kan en mag in de genade Gods of daar voortdurend naar zoekt dan kan hij ook werkelijk de ziel van de kinderen zoeken. Dan is hij een pedagoog in de geest van Christus: liefdevol, gestreng, barmhartig en vergevingsgezind. Deze algemene christelijke pedagogiek lijkt op die van het openbare onderwijs. Daar zijn ook zeer liefdevolle onderwijzers. Maar wat zij niet weten, weten wij wel: die liefde hebben ze niet van zichzelf maar is gave van God die nog gelaten is in deze wereld. Die liefde zou hen en ook ons moeten uitdrijven naar God.

3. De leerling

Het gaat in het onderwijs uiteindelijk om de vorming van de ziel van het kind. Hierin is alle onderwijs van gymnastiek tot rekenen besloten. Nooit mag het ons gaan om louter instrumentele

---

² Zie uitvoeriger over deze onderwijsvisie mijn boeken *Meesterschap in spiegelbeeld*, Gouda, 2007; *Besloten tuin*, Gouda, 2011 en *Het Grote Huis*, Apeldoorn, 2013. Zie voor mijn achterliggende wetenschapsvisie *Geschiedenis bij de Bron*, Sliedrecht, 1997.

informatieverschaffing of vaardighedenoefening. Altijd moet het gaan om het kind als een volledige persoon. We moeten ons niet richten op het klaarstomen van de kinderen voor de kenniseconomie of een carrière. Het moet gaan om de opbloei van hun ziel en hun hoge taak in het leven (en daar hoort zeker ook het goed recht van het verdienen van een eerlijk salaris bij!). Wanneer we daarover spreken in de klas – bij welk vak dan ook – dan kunnen we de kinderen leren dat het onderwijs hen voorbereidt op een leven voor het aangezicht Gods, tot lof van God en tot zegen van de naaste. Elk beroep of vak of ambt moet daarop gericht zijn en dan mag ook een ieder zijn brood daarmee op een eerlijke manier verdienen maar dat is in zekere zin minder belangrijk.

Ieder kind heeft bepaalde gaven van God gekregen. Daarom moeten we ook alle didactische hulpmiddelen aangrijpen om de kinderen te doen opbloeien. In dat licht is er ook christelijke didactiek. Zoals Christus ieder mens die Hij ontmoette werkelijk zo aansprak dat hij Hem kon verstaan, zo moeten wij verstaanbaar zijn voor al onze leerlingen. Dat ook seculiere didactici heel goede leermeesters kunnen zijn komt omdat ook zij door God zijn geschapen met talenten die Hij ze royaal schonk!

Ik zie in veel onderwijs een enorme stress en druk onder leraren die hun leerlingen naar de cito of het examen jagen. Ook al is dat zeer begrijpelijk en is er deels niet aan te ontkomen, toch moeten we ons altijd realiseren dat de dingen die de kinderen werkelijk bij je leren en nooit vergeten de dingen zijn die op een ander vlak liggen. Dat zijn de 'gouden momenten' waar de pedagoog Ter Horst over sprak. Dat zijn de momenten dat het kind in jouw ziel kijkt en jij in zijn ziel kijkt. Om minder mag het niet gaan!

4. De werkelijkheid

Wat mij verbaast is dat in veel christelijk onderwijs naast de Bijbelles of de dagopening en de kerstviering er verder 'gewoon wordt lesgegeven'. Volgens mij gaat het echter in het christelijk onderwijs om een andere kijk op de werkelijkheid in zijn geheel. De wereld is voor ons niet zomaar een neutraal ding dat we objectief bestuderen maar zij is schepping Gods. Elk vak belicht een facet van Gods wondere schepping. We openen in ons lokaal vensters op Gods wereld. Dat hoeft niet elke les of op een geforceerde manier maar dat kan wel regelmatig en op een subtiele wijze worden nagestreefd.

Laat de kinderen stil worden van wat de natuur ons toont aan Zijn gaven. Laten we ons verwonderen over de sterren aan de hemel of stilstaan bij Gods hand over de geschiedenis. God schiep ook de rekenkundige orde, maat en getal en dragen de woorden uit onze taal niet het geheim van hun wezen vaak in zich? Zijn muziek en tekenen niet scheppingsgaven van God tot lof van Hem gemaakt? Ik bespeur onder leraren nogal eens een enorme verlegenheid of soms zelfs ook onwil om werkelijk vanuit een christelijk wereldbeeld les te geven.

Gelukkig zijn er ook hele mooie voorbeelden. Van lessen die werkelijk vensters op God zijn. Naar mijn overtuiging is er voor een werkelijke kerstening van het christelijk onderwijs juist op dit vakinhoudelijke vlak veel te winnen. Juist dan kun je – vanuit de algemene christelijke pedagogische en didactische bedding - werkelijk christelijk onderwijs geven. De werkelijkheid draagt in alles wat goed is nog steeds Gods signatuur.

Conclusie

Het is mijn diepe wens dat we meer en meer terug gaan naar de kern en het wezen van het christelijk onderwijs - de kinderen inwijden in God en in Gods schepping - en dat we daar desnoods een nieuwe schoolstrijd voor over moeten hebben. Zo niet, dan raken we de kinderen misschien wel kwijt aan de dominante, seculiere cultuur die een grote aantrekkingskracht op hen uitoefent. Laten we daarom vanuit onze ziel en voor het aangezicht Gods de *stille dingen om het kind vertellen!*

Ewald Mackay (1964), is docent cum a, geschiedenis en filosofie aan de Driestar Hogeschool te Gouda. Zie voor zijn publicaties ewaldmackay.nl.